

نۆۋەرپۇكى گرىبەستە نەوتىيەكان و تېچوۋى بەرھەمھېنەنى بەرمىلىك نەوت لە ھەرىمى كوردستان

09-07-2024

نوسەرەكان

مەحمود بابان

كورتە : تېچوۋى بەرھەمھېنەنى بەرمىلىك نەوت لە ولاتىكەۋە ياخود لە جۇرى كىلگەى نەوتى و مۇدىلى بەرپۆەبردنىشەۋە دەگۆرپت، بۇ نموونە تېچوۋى بەرمىلىك نەوت لە ئەمريكا 24 دۆلار و لە نەروىژ 21 دۆلار، بەلام لە نەجىريا بەھۇى شىۋازى گرىبەستەكانىانەۋە لەم دواببەدا گەشتوۋەتە 48 دۆلار، لەكاتىكدا پىنشووتر تەنيا 28.9 دۆلار بوۋە بۇ بەرمىلىك نەوت

كەمبۇونەھەي جياوازييەكانى نىۋان ھەولۇر و بەغدا لەماوھى 15 مانگى رابردوودا نەبووھەي رىككەوتنى كۆتايى بۇ ھەناردەكردنەھەي نەوت بۇ بەندەرى جەيھان. سەرەراي زىانمەندبوونى ھەمووان لە بەردەواميدان بە ھىشتنەھەي قوفلى بۇرپپەكە بە داخراويى، ئىستاش نازارپت كەي نەوت لەو بۇرپپەھە ھەناردە دەكرپتەھە. بەپپى زانبارپپەكان لەدوايىن كۆبوونەھەي سىقۇلى بەغدا - ھەولۇر - كۆمپانپا نۆدەولەتپپەكان ھىچ بەرھەپپىشچوونىك لە گفوتوگۇكان بۇ ھەناردەكردنەھەي نەوت نەبىنراوھە، ئەويش بەھەي پىداگرى بەغدا بۇ تىچووي بەرھەمھىنانى نەوت بەوشپوھەي لە بودجەدا ھاتووه، ھەرۋەھا داواكارى كۆمپانپاكان بۇ پاراستنى مافەكانيان ھەك ئەھەي لەنيو گرىبەستەكانيان ھاتووه، بەتايپەتپش خالەكانى پەيوھەست بە شايستە دارايپەكانيانەھە.

لەراستىدا، بەپپى نۆھەپۇكى گرىبەستە نەوتپپەكان و راپۇرتى سالانەي كۆمپانپاكان لە ھەرىمى كوردستان بىت، ئەوا دوو جياوازي گەورە لەنيۋان كۆمپانپاكان و بەغدا ھەيە كە بەمشىوازە دانوستاندەنى ئىستا ناگەنە ئەنجام. ئەويش تىچووي بەرھەمھىنانى بەرمىلىك نەوت و شىوازي ۋەرگرتنەھەي پارەي ۋەبەرھىنراوھە لەم كەرتە و قازانجەكانيان.

لەجەھاندا عىراق لەدوايى ولاتى سەعودىيەھە [دوھەم ھەرزانتىن](#) بەرمىلە نەوتىك بەرھەمدەھىنپت و دەفرۇشپت، كە بەتەنپا تىچووي بەرھەمھىنانى 2.16 دۇلارە، بەلام كۆي پىرۇسەي بەرھەمھىنانى يەك بەرمىل نەوت لەعىراق لە گەرانەھە تاوھەكو فرۇشتن دەگاتە 10.57 دۇلار.

ھەرۋەھا، تىچووي بەرھەمھىنانى بەرمىلىك نەوت لە ولاتىكەھە ياخود لە جۇرى كىلگەي نەوتى و مۇدىلى بەرپوھەبىرندىشەھە دەگۇرپت، بۇ نەمۇنە تىچووي بەرمىلىك نەوت لە ئەمرىكا 24 دۇلار و لە نەروىژ 21 دۇلار، بەلام لە [نەيجىريا](#) بەھەي شىوازي گرىبەستەكانيانەھە لەم دوايپەدا گەشتووهتە 48 دۇلار، لەكاتىكدا پىشوووتر تەنپا [28.9 دۇلار](#) بووھە بۇ بەرمىلىك نەوت

لەم راپۇرتەدا بەپپى [گرىبەستەكانى ھاوبەشىكردن لە بەرھەمھىنان](#) PSC لە ھەرىمى كوردستان و راپۇرتى سالانەي كۆمپانپاكان ھەلۋەستە لەسەر جياوازييەكانى بەغدا و كۆمپانپاكان لەبارەي تىچووي بەرھەمھىنانى بەرمىلىك نەوت و سىنارىيۇ شايستە دارايپەكانى كۆمپانپاكان كەوا ۋەبەرھىنانيان لە كەرتى نەوتى ھەرىمى كوردستان كىردووه دەخەپنەوو.

گرىبەستە نەوتپپەكان و شايستە دارايپەكانى كۆمپانپا نۆدەولەتپپەكانى نەوت IOC

بەپپى گرىبەستە نەوتپپەكان، ھەرىمى كوردستان نەك گەرەنتى پاراستنى ماف و شايستە دارايپەكانى كۆمپانپاكانى داوھە، بگرە مىكانىزمى بەپپى تەمەنى گرىبەستەكان بۇ قۇناخە جياوازەكانى ۋەبەرھىنان و كەوتنەكارى كۆمپانپاكان لە ھەرىمى كوردستان لەھەر چوار قۇناخە گەران، دۇزىنەھە، پەرەپىدان و بەرھەمھىنان ديارىكردووه.

بەپپى گرىبەستەكان، كۆمپانپا نۆدەولەتپپەكان ھەر سى شايستەي دارايى، تىچووي بەرھەمھىنان، ۋەرگرتنەھەي پارەي بەرھەمھىنراو و قازانجەكانيان لەرىگەي سى سىنارىيۇھە تاوھەكو تەمەنى گرىبەستەكە دەستنىشانكردووه، كە لەم راپۇرتەدا بەرپەچاوكردنى مۇدىلى گشتى گرىبەستەكانى ھاوبەشىكردن لە بەرھەمھىنان PSC و گرىبەستى كىلگەي نەوتى سەرتا، كىلگەي نەوتى ئەتروش و كىلگەي نەوتى ھەولۇر ھاوبەشىيەك يان مۇدىلىك بۇ شايستەي دارايى كۆمپانپا نۆدەولەتپپەكانى نەوت كەوا لە ھەرىمى كوردستان كار دەكەن پەرەپىدراوھە و خۇي لە سى سىنارىيۇدا دەبىنپتەھە، كە لە گرىبەستەكان پىدەگوتىرت فاكترى ئار R factor كە ئەمىش لە رىگەي دابەشكردى كۆي داھات بەسەر كۆي خەرجىيەكانەھە دەكرپت.

سىنارىيۇ يەكەم: بەپپى گرىبەستەكانى ھاوبەشىكردن لە بەرھەمھىنان PSC و گرىبەستەكانى كىلگەي نەوتى سەرتا، ئەتروش و ھەولۇر كاتىك خەرجىيەكان زىاترە لە داھاتەكان، ئەوا كۆمپانپا كە رىژەي 32% داھاتى نەوت لەدوايى لىدەركردنى رىژەي 10% پىشكى مىرى (Royalty) ھەرىمى كوردستان لە داھاتى نەوتى بەرھەمھىنراو دەبات. لەراستىدا ئەم بىرە ھەم تىچووي بەرھەمھىنان، پارەي ۋەبەرھىنراو و قازانجەكانىش دەگرپتەھە، كە زۇرپەي لە جۇرى يەكەمە.

سىنارىيۇ دووھەم: كاتىك داھاتى بەدەستھاتوو دەگاتە دوو ھىندە و چارەكى خەرجىيەكان، ئەوكات كۆمپانپا كە بە ھاوكىشەيەك لەنيۋان رىژەي كەمتر لە 32% و زىاتر لە 14% دا لە داھاتى نەوتى بەرھەمھىنراو دەبات. بەھەمان شىوھەي سىنارىيۇ يەكەم، دەتوانىن بلىين لەم قۇناخەدا تىچووي بەرھەمھىنان و پارەي ۋەبەرھىنراو دەگرپتەھە.

سىنارىيۇ سىيەم: كۆمپانىيا نۆۋدەۋلەتتە تىبەكانى كەرتى نەوتى ھەرىمى كوردستان لەدوای زىادبوونى داھات لە خەرجىيەكان، بەشئوھەبەك كەوا داھاتەكان سەروو دوو ھىندە و چارەكى خەرجىيەكان بېت، ئەوا كۆمپانىياكە رېژە 14% وەردەگىرېت بۇ تېچووى بەرھەمھىنان، پارەى وەبەرھىنراو و قازانجەكانيان، كە دەتوانىن بلىين لەم قۇناخەدا زىاتر تېچووى بەرھەمھىنان و قازانج وەردەگىرېتەوھ.

وھكو لە خشتەى بەكەمدا ھاتووه، لە دوو سىنارىيۇدا پارەى بە دەستھاتوو لە بەرمىلىك نەوتى بەرھەمھىنراو لە ھەرىمى كوردستان بۇ كۆمپانىياكان وھك شايستەى دارايى خراوھتەروو.

بۇ نموونە، ئەگەر بەرمىلىك نەوت بە 100 دۆلار بېت يان نرخی سۇمۇ و برېنت بېت، ئەوا زۆرتىن شايستەى دارايى كە لەسەرەتاوھ بۇ كۆمپانىياكان دەچېت بەپىي گىرېبەستەكانيان دەگاتە 28.8 دۆلار و كەمترىنىش دەگاتە 10.33 دۆلار، واتە سەروو دوو ھىندە و نيوى ئەو بېرى بەغدا پىنشىنازى كردووھ بۇ كاركدنى كۆمپانىياكان بۇ بەرھەمھىنانەوھى نەوت لە ھەرىمى كوردستان.

لەكاتىكدا، بەپىي زانىارىيەكان ئىستا زۆربەى كۆمپانىياكان كەوا لەم كەرتەى ھەرىمى كوردستاندا كار دەكەن ھىشتا لە سىنارىيۇى بەكەمدان نەك دووھم و سىيەم، بەھۇى قۇناخى سەختى ئابوورى ھەرىمى كوردستان لە دەپەى رابردووشدا قەرزىان كەوتووھتە لای كوكومەتى ھەرىمى كوردستان.

خشتەى 1: شايستەى دارايى كۆمپانىيا نۆۋدەۋلەتتە تىبەكانى نەوت (تېچووى بەرھەمھىنان، خەرجى وەبەرھىنراو و قازانجەكانيان) بۇ بەرھەمھىنانى بەك بەرمىل نەوت لە سەرەتای وەبەرھىنان تاوھكو كۆتايى گىرېبەستەكانيان لە ھەرىمى كوردستان .

نرخی فرۇشتىنى سۇمۇ 82 دۆلار	نرخی بەرمىلىك نەوتى برېنت 84 دۆلار	نرخی بەرمىلىك نەوت ئەگەر بە 100 دۆلار	رېژەى كۆمپانىياكان لە دوو سىنارىيۇدا
\$23.61	\$24.19	\$28.80	سىنارىيۇى بەكەم (زۆرتىن بۇ كۆمپانىياكان)
\$10.33	\$10.58	\$12.60	سىنارىيۇى سىيەم (كەمترىنى بۇ كۆمپانىياكان)

تیکرای سالی 2022	چارهکی چوارهم	چارهکی سنیهم	چارهکی دووهم	چارهکی یهکهم	ناونیشانهکان
9450	8900	9800	9600	9500	تیکرای کۆی بهرهمههینان رۆژانه / بهرمیل
\$78.39	\$59.09	\$79.11	\$94.28	\$81.07	تیکرای نرخى فرۆشراو بۆ بهرمیلک به دۆلار
\$10.73	\$12.14	\$10.06	\$10.53	\$10.20	تیچووی ئۆپرهیشنى کێلگه بۆ بهرمیلک به دۆلار
\$38.30	\$28.85	\$38.67	\$46.08	\$39.60	پشکی ههریمی کوردستان بۆ ههر بهرمیلک به دۆلار
\$40.09	\$30.24	\$40.44	\$48.20	\$41.47	داهاتی نهوتی بهرهمههاتوو دواى پشکی حکومهت
\$11.50	\$12.00	\$11.00	\$12.00	\$11.00	تیچووی گواستنهوه و مارکیتینگ و هتد
\$28.59	\$18.24	\$29.44	\$36.20	\$30.47	داهاتی نهوتی بهدهستهاتوو دواى لیدهکردنی خهرجی گواستنهوه و هتد
\$17.86	\$6.10	\$19.38	\$25.67	\$20.27	داهاتی کۆمپانیاکان بۆ تیچووی وهبهرهینان و قازانجی پشکی بهشداربووهکانیان

كۆتايى

ئىستان، كۆمپانىيىگە كەرتى نەوتى ھەرىمى كوردىستان كەۋا بە IOC ئاسراۋن نەوت بەنپۇخۇ دەفۇرشىن، كە ئەمەش زىانى بۇ ھەمولىيەك ھەيە، بەئام كۆمپانىيىگە دەتۋانن درىزە بەم دۇخەى ئىستا بەن، چۈنكە بەشپۇەيەك لە شپۇەگان ئەۋ بىرەى لە فۇرشىنى ناۋخۇۋە ۋە راستەۋخۇ پارەكەيان بەكاش ۋەردەگىرن، زۇرۇياترە ۋە بگىرە سەروۋ دوۋ ھىندەى ئەۋەدەبىت كەۋا لە بەغدادەۋە پىشنىياز كراۋە.

ئەگەر بەغدا بىەۋىت نەوتى ھەرىمى كوردىستان ھەناردە بىكەتەۋە بۇ بەندەرى جەيھان ئەۋا دەبىت رىگەچارەى ھاۋبەش ۋە بىنەپەتى بۇ ھەر يەككى لەم ئالنگارىيەنى خۋارەۋە بدۇزىتەۋە بە رىكەۋتن لەگەل ھەۋلىر:

- تېچىۋى بەرھەمھىننى نەوت لە ھەرىمى كوردىستان جىابىكەتەۋە لەنپۇەراست ۋە باشۋورى عىراق.
- چارەسەرىكى مامناۋەندى بۇ مۇدىلى گىرىبەستەگانى ھاۋبەشپىكىرن لە بەرھەمھىننى نەوت بدۇزىتەۋە كەۋا كۆمپانىيىگە بچنە زۇربارىيەۋە.
- دۇزىنەۋەى رىگەچارەيەك لەگەل ھەۋلىر بۇ دانەۋەى قەرزى كۆمپانىيى نەۋتپىەگان كەۋا سالانىك كارىان كىردوۋە ۋە بەھۇى خراپى رەۋشى ئابۋورى ھەرىمى كوردىستانەۋە نەۋانراۋە شاپىستە دارىيەگانىان ۋەرىگىرن.
- چارەسەركىدىنى پىرسى قەرەبۋوكىردنەۋەى عىراق لەلايەن توركىياۋە بەتايىبەتىش بىرپارى دادگاي نىۋىبىزىۋانى پارىس لەبارەى پىدانى 1.4 مىليار دۇلار لەلايەن ئەنكەرەۋە بە بەغدا.